

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

DR. HORVÁTH GEORGINA

**A BIZONYÍTÁS TÖRVÉNYESSÉGE
A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

TÉMAVEZETŐ: DR. HACK PÉTER

BUDAPEST

2025

Tartalomjegyzék

I. A doktori értekezésben kitűzött kutatási célok	- 3 -
II. A doktori értekezés hipotézisei és módszertana	- 8 -
III. A kutatás eredményei	- 14 -
III.1. Az első hipotézis igazolása.....	- 14 -
III.2. A második hipotézis igazolása	- 17 -
III.3. A harmadik hipotézis igazolása.....	- 20 -
III.4. A negyedik hipotézis igazolása	- 25 -
IV. A doktori értekezés témájában megjelent publikációk	- 30 -
Felhasznált irodalom	- 31 -

I. A doktori értekezésben kitűzött kutatási célok

A jogállam büntető hatalma nem korlátlan. Büntető hatalmát a büntető igazságszolgáltatáson, az igazságszolgáltatást a törvény által felállított, független bíróságokon keresztül gyakorolja. Az állam büntető igényét kizárólag bűnelkövetőkkel szemben, továbbá kizárólag az elkövetett bűnhöz és az elkövető bűnösségéhez képest, azzal arányosan érvényesítheti.¹ Mindeközben természetesen figyelembe kell vennie a büntetőjog társadalomvédelmi funkcióját is.

Az állam – amennyiben azt ígéri a társadalomnak, hogy kideríti, mi történt a múltban és a bűnt elkövetőt felelősségre vonja azért, amit ténylegesen elkövetett, továbbá biztosítja, hogy ártatlan személyeket büntetőeljárás ne fenyegetsen – nem tehet mást, minthogy a valóságot, a valós tényeket, vagyis az anyagi (materiális) igazságot keresi. Az anyagi igazság elérése azonban nem következhet önkényes és elfogult eljárásból, hiszen az nem csupán a társadalom igazságérzetével, hanem az alkotmányos büntetőjoggal és a vállalt nemzetközi kötelezettségeinkkel is szemben állna. Az emberi jogok, a humánus és tisztességes, ezáltal jogállami és alkotmányos büntetőeljárás kizárólag olyan eljárási törvénnyel biztosítható, amely szigorú elveken és garanciákon alapul.²

Ha a büntetőeljárás célja nem a büntetett bármi áron való megbüntetése, hanem a valódi bűnös „emberi igazság és a szükségesség határáig”³ való megbüntetése, akkor a törvényesség mellett elvárt a bizonyosság és a tények kétséget kizáró megállapítása, aminek elérésére egyedül az anyagi igazság képes. Az anyagi igazság tehát azt fejezi ki, hogy az állam a büntető hatalmát kizárólag akkor érvényesítheti, – így a bíróság kizárólag akkor hozhat bűnösséget megállapító ítéletet, – ha a terhelt valóban elkövette a bűncselekményt és (alanyi) bűnösség terheli.⁴ Ha kétség nélkül mindez nem állapítható meg, a vádlottat fel kell menteni az ellene emelt vád alól. Mindez a vegyes rendszerű, kontinentális büntetőeljárásban – feltehetően a Bünvádi Perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikknek (a továbbiakban: Bp.) köszönhető megszokásból is – a büntetőeljárások közjogi jellege miatt evidencia.⁵

¹ ANGAL Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I. kötet, Atheanum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1915, 265. o.

² FANTOLY Zsanett: Rendészet és büntetőeljárás az emberi jogok, az alapjogok és az alkotmányos jogok viszonyrendszerében. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 23. o.

³ FINKEY Ferenc: A magyar büntető per jog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916, 4. o.

⁴ FINKEY, 1916, 108. o.

⁵ A polgári perek esetében az eljárási igazság térnyerése éppen azért figyelhető meg, mert nem közjogi, hanem magánjogi, egymással szembenálló magánszemélyek jogvitájára épül az eljárás (vö. FINKEY, 1916, 103. o.). Általánosságban a felek közötti ellentmondás és egyetértés jelöli ki a bizonyítás határait, a bíróságnak ezért – tekintettel az eljárás magánjogi jellegére – nyilvánvalóan nem fűződik semmilyen igénye további, a felek által nem indítványozott tények megállapítására. Ezt a szemléletet tükrözi, hogy polgári peres eljárásban a bíróság kizárólag akkor jogosult hivatalból bizonyítást elrendelni, ha azt törvény megengedi. [Pp. 276. § (2) bekezdés] A

A mindenkori büntetőeljárás törvény feladata pedig kettős: az eredményesség elérése és a törvényesség biztosítása. Az előbbi azt fejezi ki, hogy a törvény nyújtson hatékony védelmet a bűnözéssel szemben, az utóbbi pedig, hogy a törvény akadályozza meg a büntető hatalom önkényes felhasználását.⁶ Az állam ugyanis sohasem engedheti meg, hogy akár a büntető igényét érvényesítő vádló, akár a bíróság tevékenysége kizárólag egy célt szolgáljon: az állami közérdek védelmét. A terhelt védelmét is szolgálnia kell, nem csupán azért, hogy ne kerüljön sor ártatlan személy elítélésére, az elkövetettnél súlyosabb bűncselekményben felelősségrevonásra, a terhelt jogainak aránytalan korlátozására, hanem azért is, mert a terhelt mindig kedvezőtlenebb helyzetben van, mint a vádló. A terhelt jogainak az állami közérdekkel összhangban érvényesülniük kell.⁷

Nyilvánvaló okokból a feltétlen (abszolút) igazság elérése és az emberi tévedés feltétlen kizárása elképzelhetetlen.⁸ Balogh Jenő ezt úgy fogalmazta meg, hogy „A ki a bűnvádi igazságszolgáltatás menetét közvetlen tapasztalásból ismeri, annak szomorú lemondással kell belenyugodni a meg nem változtatható ténybe, hogy a tényállás megállapítása a bizonyítékok mérlegelése, a tételes jogszabályok értelmezése és alkalmazása körül a büntető bíróságok is, az esküdtek is elkövethetnek és időnkint el is követnek tévedéseket, hogy a véletlen, a körülményeknek szerencsétlen összetalálkozása, esetleg az eljárás során szereplő tanuknak és szakértőknek tévedése, néha-néha rossz akarata is egyformán éreztethetik a maguk végzetes befolyását a bűnper lefolyására, helytelen vagy igazságtalan határozatok hozására s a büntető törvényhozás csak akkor felel meg hivatásának, ha lelkiismeretes gondossággal módot nyújt az elkövetett igazságszolgáltatási tévedések helyrehozására.”⁹

Az Alkotmánybíróság döntése alapján nyilvánvaló továbbá az is, hogy „Az anyagi igazság érvényesülésére» éppúgy nem biztosít (nem biztosíthat) alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen törvénysértő. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő – elsősorban eljárási garanciákat nyújtó – intézményeket kell létrehozni, és az érintett alanyi jogokat garantálni.

büntetőbíróság ezért hagyományosan szélesebb körben jogosult hivatalból bizonyítást lefolytatni, mint a polgári bíróság.

⁶ FINSZTER Géza – KORINEK László: Az eltűnt gyanú nyomában. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 114. o.

⁷ ANGYAL, 1915, 227. o.

⁸ Somogyi Gábor számos olyan érvet meghatároz, amely alapján az anyagi igazság teljes elérése elképzelhetetlen. SOMOGYI Gábor: A bírói igazságkeresés útjai. Az objektív valóság és a processzuális igazság kibékítése. In: MOLNÁR Gábor Miklós – KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi Kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*. Pázmány Press, Budapest, 2018, 335-338. o.

⁹ BALOGH Jenő: Magyar bűnvádi eljárási jog I. Általános Tanok. Grill Károly Cs. És Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest, 1901, 162. o., hasonlóan VARGHA Ferenc is, In: BALOGH Jenő – EDVI ILLÉS Károly – VARGHA Ferenc: *A Bűnvádi Perrendtartás Magyarázata. I. kötet*. Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest, 1898, 183. o.

Az Alkotmány tehát az anyagi igazság érvényrejuttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot.”¹⁰

Mindebből azonban nem következik, hogy fel is kellene adni az anyagi igazságra és (ezáltal is) a tévedések elkerülésére való törekvést. A hatóságoknak kötelességük, hogy „az emberileg megközelíthető” igazság megvalósulását tűzzék ki célul: a tényállás megállapításakor a múltbéli valóság tényeire támaszkodjanak, a bűnösség, a beszámítási képesség és a büntetéskiszabás kérdéseit a modern büntetőjog eszméinek (emberiesség, egyéniesítés, méltányosság, prevenció) megfelelően döntsék el.¹¹ Nem utolsó sorban pedig az igazsághoz kizárólag jogállami úton lehet eljutni.¹²

Az eljárási (formális) igazságot valló – angolszász – rendszerek ezzel szemben a felek rendelkezési jogától függő jogviszonyként tekintenek a büntetőeljárásra. Ez nem azt jelenti, hogy a tengerentúlon „kevesebb” lenne az igazság. Hanem csupán azt, hogy a felek az általuk megszabott határig igénylik a valóság kiderítését.¹³ Az eljárási igazság törvényességet és jogvédelmet – de nem többet, az is lehetséges, hogy nem igazságosságot – biztosít.¹⁴

Biztosít azonban jogvita feloldó jellegét (contest) azzal, hogy kizárólag a felek múltbéli valóságról alkotott álláspontját teszi vita tárgyává, és a vita törvényes kereteit, a *fair* normákat garantálja.¹⁵ Az eljárási igazságot valló rendszerekben a beismerés a fél rendelkezési jogaként fogható fel, míg az anyagi igazságot kereső eljárásokban csupán egy bizonyítási eszköz, melynek annyiban van jelentősége, amennyiben szavahihetőségen alapul és belső értékkel bír.

A vegyes rendszerű büntetőeljárásban olyan tények is vizsgálat alá kerülhetnek, amelyekre a felek nem hivatkoztak, mert az anyagi igazság alapján, a valóság teljes felderítése és ezzel a társadalom védelme a cél. Az angolszász eljárásokban éppen azért magasabb a tévedés kockázata (és születik több téves ítélet), mert az igazságfelfogásuk a formális igazságnak felel meg, ekként a terhelt beismerő vallomására jelentős mértékben támaszkodnak. Kétségtelen előny, hogy gyorsabbak az eljárásaik, ámde hátrány, hogy – a valótlan beismerő vallomások, illetve számos tény felderítetlenül maradása miatt – lényegesen nagyobb a tévedés kockázata.¹⁶

¹⁰ 9/1992. (I. 30.) AB határozat.

¹¹ FINKEY, 1916, 108. o.

¹² Vö. BÁRD Károly: Az út az igazsághoz – büntetőeljárási törvényünk a jogállami elvek tükrében. In: *Belügyi Szemle* 2019/3. sz., 9. o.

¹³ ANGYAL, 1915, 4. o., 266. o.

¹⁴ FINKEY Ferenc: Az anyagi igazság és téves jelszavak a büntetőeljárásban. Magyar Jogi Szemle, Budapest, 1927, 17. o.

¹⁵ BÁRD, 2019, 9. o.

¹⁶ Az Innocence Project által feltárt ügyek esetében is jól látható, mennyire gyors eljárásban (pl. egy év alatt) születtek a jogerős – téves elítéléssel végződő – döntések. <https://innocenceproject.org/all-cases/> (utolsó letöltés: 2025. május 28.)

Az anyagi igazság érvényre jutását számos rendelkezés segíti elő: önmagában már az is, hogy törvény által felállított és független, pártatlan bíróságok látnak el ítélezési feladatot; a funkciómegosztás elve; a büntetőeljárás törvény hatásköri szabályai; a fellebbviteli eljárások hibák kiküszöbölését célzó feladatai; a törvényi kötelezettség valamennyi hatóság esetében a valósághű tényállás megállapítására; a terhelt és a védő eljárási jogosítványai, kiemelten a vallomástétel¹⁷ lehetősége, bizonyítási indítványtételi, kérdezési, észrevételezési lehetőség; a relatív szabad bizonyítás rendszere, kiemelten a bizonyítékok szabad mérlegelése; a bíróság hivatalból bizonyításának lehetősége; az in dubio pro reo elv, és a sor hosszan folytatható.

Mindennek azért van jelentősége, mert a felsoroltakból is láthatóan a korábbi és a hatályos büntetőeljárás törvényünk is olyan jogintézményeken és rendelkezéseken alapul, amelyek az anyagi igazság kiderítését szorgalmazzák. Ehhez – és az ítélező bíróságok hagyományosan alapvető szemléletéhez – képest testidegennek tűnnek azok a hatályos törvényi rendelkezések, amelyek korlátok közé szorítják az anyagi igazság kideríthetőségét és az eljárást fokozatosan eltolják az eljárási igazság mint cél felé.¹⁸ Miközben a büntetőeljárások célja évezredek óta az igazság keresése és az igazságosság érvényesítése, ami (jelző nélkül is) az anyagi igazságot takarja.¹⁹

Az igazságos ítélezés kétségtelenül nehéz feladat minden korban,²⁰ de – ismerve a magyar büntető jogalkalmazói gyakorlatot, – egyáltalán nem lehetetlen célkitűzés. A büntetőbíráknak soha nem szabad azzal az elgondolással megkezdni az ügy elbírálását, miszerint nem érhető el az igazság. Épp ellenkezőleg, hinni és bízni kell a sikerben, hiszen kizárólag ez a hozzáállás vezethet sikerre.²¹

A bizonyítás büntetőeljárásban betöltött szerepe mellett – elméleti megközelítésben – nem szükséges hosszasan érveket felsorakoztatni. Minden büntetőeljárás „központját a bizonyítás képezi, gyakorlatilag mindig ezen fordul meg a per sorsa, ettől függ annak eredménye.”²² Gyakorlati megközelítésben viszont azt kell látni, hogy a hatályos, büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) rendelkezései olyan eljárási szabályok alkalmazására

¹⁷ Ezt azért soroltam ide, mivel a cselekménnyről a terhelt rendelkezik a legtöbb információval, így a vallomásától nem csupán jelentős tények megállapítása várható, hanem – beismerése esetén – annak ellenőrzése is, hogy valóban e személy-e az elkövető. Ha a terhelt nem tesz vallomást, az összes többi bizonyítási eszköz kvázi annak pótlására szolgál.

¹⁸ Vö. FANTOLY Zsanett: A terhelti figyelmeztetések rendszere a magyar és az amerikai büntetőeljárásban. In: MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter (szerk.): Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 167-168. o. és MEZŐLAKI Erik: A bíró meg az árnyéka. Hogyan érvényesül a funkciómegosztás elve? In: *Ügyészek Lapja* 2018/1. sz., 3. o.

¹⁹ Vö. FINKEY, 1927, 3. o. és 17. o.

²⁰ FINKEY, 1927, 23. o.

²¹ FINKEY, 1927, 24. o.

²² FINKEY, 1916, 277. o.

adnak lehetőséget, amelyek miatt a bizonyítás jelentősége megkopni látszik. Miközben tudjuk, ha az anyagi igazságot keressük, „az ismeret igaz voltáról a bizonyítás révén lehet meggyőződni.”²³

Dolgozatomban az a fő célkitűzésem, hogy bemutassam, a bizonyítás törvényességének követelménye az eljárások egyszerűsítésének és gyorsításának lényeges korlátját képezi. A törvény rendelkezései okot adhatnak arra a következtetésre, hogy a Be. az anyagi igazságot kevésbé tekinti a büntetőeljárás céljának, ha pedig ez így van, lényeges kérdés, hogy biztosítani tudja-e a törvényes eljárásokat. Amennyiben nem, akkor nem csupán az igazság elérése, hanem az eljárások tisztességessége is veszélybe kerülhet.

A bizonyítás törvényessége éppen az igazság kiderítését, de nem a terhelt bármi áron való megbüntetését szolgálja. A hatékonyság, illetve annak elvárása a jogalkalmazóktól nem adhat alapot olyan jogszabályi rendelkezések kodifikálására, melyek az eljárás tisztességességét nem tudják garantálni. A hatályos Be. célul tűzte ki az eljárások egyszerűsítését és gyorsítását, így lényeges vizsgálni, hogy a törvény megtartotta-e a tárgyalási szakasz bizonyításának elsődlegességét a nyomozási szakasz felderítési, vizsgálati feladataival szemben. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) hatálya alatti leggyakrabban előforduló eljárási szabálysértések kapcsán is olyan helyzetbe került a jogalkotó, hogy döntést kellett hoznia arról, e szabálysértésekkel és azok eljárásra gyakorolt hatásával mihez kezd. E vizsgálatok a dolgozatom részét képezik, és arról is szólni fogok, hogy mindehhez képest a hatóságok felelőssége mennyiben merül fel az eljárások során.

A doktori értekezés célja éppen ezért az, hogy a kutatásom eredményeivel felhívjam a figyelmet a bizonyítás törvényességére, ezen belül az eljárási szabálysértések következményeire. A társadalom felé ugyanis nehéz megindokolni, hogy a nyomozó hatóságok, az ügyészségek, ritkább esetben a bíróságok milyen alapon sérthetik meg – esetenként törvényi szabályoknak köszönhetően – az eljárási törvény rendelkezéseit akkor, amikor éppen a törvénysértőket kívánják felelősségre vonni.

A korábbi és a hatályos eljárási törvény rendelkezései alapján nagyon jól megfigyelhető az a folyamat és jogalkotói szándék, amely először a közvetlenség elvének érvényesüléséből engedett lépésről lépésre haladva, majd eljutott oda, hogy bizonyításra, így tárgyalásra sincs szükség az ügyek jelentős többségében. Miközben törekedni kellene az anyagi igazság megállapítására, addig a törvény maga teremti meg annak a lehetőségét, hogy „a

²³ BÓCZ Endre: A büntetőeljárásbeli bizonyítás néhány szemléleti és elméleti kérdése. In: *Magyar Jog* 2008/2. sz., 77. o.

büntetőhatalom erről – legalábbis részben – lemond”.²⁴ Dolgozatom mondanivalója – nem önszántamból, hanem a jogszabályi rendelkezések okán – értékelhető ezért a bizonyítás jogintézményét védő munkaként is.

II. A doktori értekezés hipotézisei és módszertana

A kutatásom célja alapján a következő négy hipotézist fogalmaztam meg.

1. hipotézis:

Az első hipotézisem, hogy *a – régi Be.-hez képest – megváltozott bizonyítási szabályok a bizonyítás törvényessége elvének jelentőségét csökkentették.*

A doktori értekezésben szeretném bemutatni azt, hogy a régi Be. hatálya alatt melyek voltak a leggyakoribb, bizonyításra hatást gyakorló eljárási szabálysértések, és ezek megoldására a hatályos törvény milyen választ adott: a jogalkotó a bizonyítási szabályokon szigorított-e, illetve e hibáknak milyen következményei vannak. Ennek azért van jelentősége, mert a bizonyításon múlik a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítása, így a bizonyítás törvényes lefolytatása – és a törvényesség kikényszerítése a hatóságok részéről – elsődleges. Mindezt az értekezésben a bizonyítást korlátok közé szorító rendelkezések, illetve a bizonyítási tilalmak vizsgálatával teszem meg.

2. hipotézis:

A második hipotézisem, hogy *a jogalkotó a terhelt beismerő vallomásának túlzott jelentőséget tulajdonít.*

Hagyományosan és jogtörténeti tanulságként ismert, miszerint a terhelt beismerő vallomása nem lehet a bizonyítékok királynője. A hipotézis megfogalmazásából adódik a kérdés: *mihez képest* lehet túlzó a terhelt beismerő vallomásának jelentősége. Nem csupán a korábban hatályos törvény, hanem önmagában a beismerés következményeinek – ahogy említettem – jogtörténeti előzményei is lényegesek. A hosszú idők során felismert tanulságok és ennek révén a beismerés jogszabály szerinti lehetséges, észszerű, jogállami következményei a kiindulópontom, összességében pedig egy olyan szabályozás, amely az ártatlanok elítélését is képes megakadályozni. Ehhez képest vizsgálom a hatályos törvényben a terhelt beismerő vallomása jelentőségének megváltozását. E hipotézist azért tettem vizsgálat tárgyává, mert

²⁴ CSÁK Zsolt: Ítélet vádlott nélkül. A terhelt távollétében folytatott büntetőeljárás tapasztalatai. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2019, 196. o.

amellett, hogy összefügg az első hipotézisemmel, a két feltétel igazolása esetén figyelemfelhívásként is szolgálhat a jogtudomány, a jogalkotás és a jogalkalmazás számára is.

3. hipotézis:

A harmadik hipotézisem, miszerint *a Be. rendelkezései nem az anyagi igazság elérését biztosítják.*

A törvény jogalkotói indokolása szerint a Be. az anyagi igazság elérését biztosítja. Ezért a dolgozatban vizsgáltam, hogy a törvény rendelkezései is megfelelnek-e ezen elvárásnak, vagy pedig az eljárási igazság felé közelítik a büntetőeljárást.²⁵ Ha ugyanis a jogalkotó a felek vitájává kívánja tenni a büntetőeljárást anélkül, hogy minden esetben az anyagi igazság kiderítése lenne cél, szükséges vizsgálni, hogy a törvényesség megtartásának igénye – egyes bizonyításra vonatkozó részletszabályok alapján – biztosított-e.

Mindezek alapján azért tettem vizsgálat tárgyává az anyagi igazságot, mert aggodalomra adhatna okot az, ha a bizonyításra vonatkozó eljárási szabályok megsértésének nincsenek szigorú következményei és még csak nem is a valóság kiderítése lenne a büntetőeljárás célja.

4. hipotézis:

A negyedik hipotézisem, hogy *a relatív eljárási szabálysértések következményeit továbbra is fenn kell tartanunk.*

A doktori értekezésben vizsgálom, hogy melyek azok a relatív eljárási szabálysértések, amelyek a gyakorlatban hatályon kívül helyezéshez és új eljárásra utasításhoz vezetnek. Ennek során vizsgálom azt is, hogy szükséges-e egyáltalán a relatív eljárási szabálysértések esetén a felülbírálati fórum számára kasszatórius jogkör biztosítása. A vizsgálatom indoka az, hogy az eljárási – kiemelten, de nem kizárólag a bizonyítás törvényességét érintő – hibák következményei alapján láthatóvá válhat, hogy a jogszabályi rendelkezések alapján az eljárások tisztességességének biztosítása megvalósulhat-e.

A kutatásom és ezen belül a hipotéziseim vizsgálata során kvalitatív, és csupán esetenként kvantitatív módszereket alkalmaztam.

Módszerként alkalmaztam a szakirodalomkutatást, a jogszabályelemzést, a statisztikai adatgyűjtést és elemzést, valamint az empirikus kutatást. Utóbbi módszer segítségével ügyiratokat kutattam és félig strukturált anonim személyes interjúkat készítettem. Vizsgáltam

²⁵ Bartkó Róbert szerint az anyagi és az eljárási igazság köztes – „hibrid igazság” – állapotában vagyunk. BARTKÓ Róbert: Searching for truth – A historical analysis of the Hungarian Criminal Procedure. In: *Jog-Állam-Politika* 2024/3. sz., 69. o.

a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett anonim döntéseket, továbbá a bíróságok által engedélyezett kutatási kérelmem szerinti hatályon kívül helyező végzéseket. Az interjúk esetében a Kúriát, továbbá az ítélőtáblákat és az ítélőtáblák székhelye szerinti törvényszékeket kerestem meg (Budapest esetében a Fővárosi Törvényszéket és a Budapest Környéki Törvényszéket).

Az első és a harmadik hipotézis vizsgálatához szakirodalomkutatást, jogszabáylelemzést és -értelmezést, valamint empirikus kutatási módszert használtam.

A második hipotézisem vizsgálatához szakirodalomkutatást és jogszabáylelemzést, illetve -értelmezést alkalmaztam.

A negyedik hipotézis vizsgálatához pedig szakirodalomkutatást, jogszabáylelemzést és -értelmezést, statisztikai adatgyűjtést és elemzést, valamint az empirikus kutatási módszert használtam.

A hatályos joggal foglalkozó tudományos dolgozatok esetében nyilvánvalóan elengedhetetlen kutatási módszer a jogszabáylelemzés és -értelmezés, továbbá a szakirodalomkutatás. Ehhez képest – csekély mennyiségben ugyan, de – a statisztikai adatgyűjtést és elemzést azért választottam módszerként, mert a dolgozatom által érintett fő témák során éppen ezekből az adatokból vonható le országos szintű következtetés. Az empirikus kutatás módszerét, így az interjúkat és az ügyiratkutatást azért alkalmaztam, mert a szakirodalomkutatáson, továbbá a jogszabáylelemzésen és -értelmezésen túl e módszerrel kaphattam valós, hiteles képet az ítélkezési gyakorlatról. Emellett éppen ez a módszer segített abban, hogy a statisztikai adatok, a számok mögé tekinthessek és vizsgálhassam azokat a jellemzőket, amelyek alapján ezen adatok készülnek. Az egyes kutatási módszereket – bővebben – a következők szerint alkalmaztam.

A szakirodalmat két szempont alapján kutattam: egyfelől olyan monográfiákat, tanulmányokat, doktori értekezéseket használtam fel, amelyek kimondottan a bizonyítás témakörével foglalkoztak részletesen; másfelől felhasználtam a büntető eljárásjog tudománya neves jogtudósainak műveit, valamint a büntetőeljárásról írt tankönyveket is. Ezen objektív – a kutatásom témáját, a bizonyítást tekintve persze szubjektív – szempontok szerint igyekeztem minden olyan szerzőt és művet megjeleníteni, aki és amely a kutatásomban és a hipotéziseim vizsgálatában segítséget nyújthat. Remélem, hogy ezzel hiányérzetet senkiben nem keltek, ha mégis, köszönettel veszem, ha – nem szándékos – figyelmetlenségem ellenére azt ezt észlelő segíti a további munkámat más tudományos munkák figyelmembe ajánlásával. A

szakirodalomkutatás a doktori értekezés egészének elkészítéséhez használt módszerként járult hozzá a munkámhoz, kiemelten a dolgozat első (I-VI. fejezetek) és második fő részének (VII. fejezet) elkészítéséhez.

A nemzetközi szakirodalmat többségében a kutatásom részét képező nemzetközi alfejezet elkészítéséhez használtam fel. A kutatásomhoz kapcsolódóan ugyanis két esetben merült fel az, hogy a nemzetközi tapasztalatok megjelenítése nem csak a kutatásomhoz, hanem a hatályos rendszer hatékonyabbá tételéhez hozzájárulhatna. Az egyik eset a terhelti figyelmeztetésekhez kapcsolódik (VII.3.2. alfejezet), melynek angolszász gyökerei vannak, és az amerikai szakirodalom felhasználásával nem csak az aktuális, figyelmeztetésekhez kapcsolódó jogtudományi vitát tudtam bemutatni, hanem azt is, hogy milyen garanciális szabályokkal lehetne biztosítani a gyanúsított kihallgatások törvényességét. A másik esetben a bizonyítékok kirekesztésének nemzetközi jellemzőit vizsgáltam (VIII.3. alfejezet). Ennek során olyan szerzők munkáit választottam ki, akik nem csupán egy-egy állam, hanem komplexebben, több állam büntetőeljárási rendszerének és alapvető jellemzőinek vizsgálatával értékelték a bizonyítékok kirekesztésének módszereit. A nemzetközi szakirodalom révén a hatályos törvénnyel kapcsolatban olyan megállapításokat tudtam tenni, amelyek – jogszabálymódosítás nélkül is – egyszerre lennének alkalmasak a törvénysértő bizonyítékok szigorúbb kirekesztésére és egyes (ma kirekesztésre kerülő) bizonyítékok törvényes felhasználására.

A jogszabáylelemzés és -értelmezés módszerét főképpen a hatályos, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény vonatkozó rendelkezéseinek vizsgálatához alkalmaztam, mely a szakirodalomkutatáshoz hasonlóan az értekezés egészére kiterjedt. Alkalmaztam a jogtudományban ismert jogszabályértelmezési módszereket, így a rendszertani, a teleologikus, a grammatikai és logikai értelmezést. A történeti értelmezést és ezen keresztül a korábbi jogszabályok vizsgálatát esetenként (pl. a 2. hipotézis vizsgálatakor) használtam. Ennek indoka az, hogy a kutatásom alapvetően a hatályos büntetőeljárási törvényre épül, ugyanakkor számos kérdés megválaszolásához és hipotézis vizsgálatához szükséges volt történetileg is vizsgálat tárgyává tenni adott jogintézményeket és rendelkezéseket. A teleologikus értelmezést az Alaptörvény 28. cikkének előírása miatt kiemelten fontosnak tartottam a kutatásom egésze során alkalmazni. Mindemellett a jogszabáylelemzés és -értelmezés során használtam jogegységi határozatokat, kollégiumi véleményeket, bírósági határozatokat, a Kúria joggyakorlat-elemzéseit, az Alkotmánybíróság határozatait és a hivatásrendek képviselői által jegyzett kommentárokat is.

Kvantitatív kutatási módszert csupán nagyon szűk körben alkalmaztam. E módszer alkalmazása többségében már meglévő, az Országos Bírósági Hivatal és a Legfőbb Ügyészség

által közzétett statisztikai mutatók értékelésén, valamint – kisebb részben – e statisztikai adatsorokból általam készített további statisztikai adatok elkészítésén alapult. A statisztikai adatokat a büntetőeljárások időszerűségének (eljárások hossza, a bizonyítást is érintő gyorsító, egyszerűsítő rendelkezések), és a hatályon kívül helyezések okainak vizsgálatához, értékeléséhez használtam fel.

Kutatásom során tizenhárom, félig strukturált interjút készítettem. Ezen belül az egyes ítéletábrákban egy-egy, összesen négy (egy ítéletábra nem engedélyezte a kutatásomat), az egyes törvényszékeken szintén egy-egy, összesen hat (az egyik törvényszék esetében két) büntető ügyszakban másodfokon ítélező tanácselnök bíróval, míg a Kúria Büntető Kollégiumának három tanácselnökével készíthettem interjút. Azért választottam a félig strukturált interjú módszerét, mert szerettem volna mélyreható, komplex, teljeskörű vizsgálatot folytatni azzal, hogy e módszer alapvetően résztvevő-központú, így maximálisan az interjú alanyára fókuszál, továbbá – a témám miatt – bizonyos szintű rugalmasságra is lehetőséget ad. Mindezzel az interjú interaktív tud lenni, miközben a kérdéseket részletesen, és az interjú alanyának tapasztalatai szerint tudjuk ábeszélni.

A kutatási kérelmemben kizárólag a Kúria esetében jelöltem meg név szerint, hogy kikkel szeretnék interjút készíteni, az ítéletábrák és törvényszékek esetében a kérelmemben csupán az szerepelt, hogy büntető ügyszakban másodfokon ítélező tanácselnök bíró felé szeretném a kérdéseimet feltenni. A bíróságok kiválasztása a következő szempontokon alapult.

A Kúria esetében a Büntető Kollégium három tanácsának tanácselnökével készítettem interjút. Így a Kúria mindhárom tanácsának ítélezési tapasztalatai megjelenhettek a kutatásomban, ezzel biztosítva a legfelsőbb bírói fórum részéről a reprezentativitást. Az interjú alanyai olyan bírák voltak, akik korábban első- és másodfokon is ítéleztek, ezért a gyakorlati tapasztalataik a kutatásom és megállapításaim hitelességéhez lényegesen hozzájárultak.

Az ítéletábrák és törvényszékek esetében a kiválasztási szempontot az ítéletábrákhoz képest állapítottam meg. Ugyanis mindegyik ítéletábrát megkerestem, emellett az ítéletábrák székhelye szerinti törvényszékeket választottam ki. Utóbbi indoka az volt, hogy ezek a bíróságok rendelkeznek a legnagyobb ügyteherrel. Mindez ahhoz járult hozzá, hogy az országos jellemzőkkel kapcsolatos megállapításokat tehessek. Az ítéletábrák és törvényszékek elnökei minden esetben széles szakmai tapasztalattal rendelkező tanácselnök bírákat jelöltek ki, akik nem csupán a kérdéseim mentén az ítélezési tevékenységükhöz kapcsolódó lényeges tapasztalataikat osztották meg, hanem rendkívül segítőkészen álltak a kutatásomhoz.

Az interjúk a mellékletek szerinti kérdések mentén haladtak, azonban részben a kutatás ezen módszere, részben a bírák nyitottsága segítségemre volt abban, hogy az egyes válaszokból következő esetleges további kérdésekre is választ kaphassak.

Ügyiratkutatásra vonatkozó kutatási kérelemmel szintén az ítéletábrák és az ítéletábrák székhelye szerinti törvényszékek felé fordultam. Az ügyiratkutatási kérelmemre azért volt szükség, mert a hatályos jogszabályok alapján a Bírósági Határozatok Gyűjteményébe nem kerülnek be a hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzések. A bíróságok – a kérelmemnek és az Országos Bírósági Hivatal elnökének 3/2019. (XI. 28.) OBH elnöki ajánlásának megfelelően – olyan végzések kutatását engedélyezték, melyeket a bíróságok a hatályos Be. alatt hoztak meg és a kutatási kérelem időpontjához képest legalább egy évvel korábban véglegessé váltak. Ennek megfelelően az ítéletábrák és a törvényszékeken másodfokon, 2018-2024. februárja között relatív eljárási szabálysértés miatt meghozott hatályon kívül helyező végzéseket vizsgáltam, összesen 169 határozatot. Az időtartam kezdő időpontját a 2018. évben határoztam meg, két okból: 1. az új Be. hatálya alatti végzéseket kívántam vizsgálat tárgyává tenni, hiszen a dolgozat is a hatályos jogszabály alapján készült; 2. a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja a hatályon kívül helyezések okait 2012-ben vizsgálta, ezért a joggyakorlatelemzést követően az új Be. hatálybalépéséig eltelt 5 év vizsgálata – álláspontom szerint – nem szolgált volna a Kúria megállapításaihoz képest további lényeges információval.

Emellett a Bírósági Határozatok Gyűjteményében (a továbbiakban: BHGY) – 2018 és 2025 között meghozott – olyan másodfokú bírósági határozatokat kerestem és vizsgáltam, amelyek esetében az eljárási hiba nem adott okot hatályon kívül helyező végzés meghozatalára. Mindez abban segítette a kutatásomat, hogy be tudjam mutatni, és értékelni tudjam, hogy a relatív eljárási szabálysértések esetében mit jelenthet az, hogy az eljárási hibának van vagy nincs „lényeges hatása” az eljárás lefolytatására, a bűnösség megállapítására, a bűncselekmény minősítésére és jogkövetkezmény megállapítására. A BHGY-ban a megadott időtartamra szűkítve, kulcskifejezések segítségével kerestem olyan határozatokat, amelyek esetében megjelenhetett a lényeges hatásra hivatkozás. Ennek során körülbelül 300, valamennyi ítéletábrára és törvényszékre kiterjedő határozatot néztem át, amiből 55 döntést használtam fel a kutatásomhoz. Ennek indoka az, hogy a BHGY összes többi találata esetében szerepelt ugyan e kifejezés a döntésben, de a bíróság csupán röviden megállapította, hogy az elsőbíróság nem követett el abszolút eljárási szabálysértést és olyan eljárási hibát sem, amely lényeges hatással lett volna az eljárás lefolytatására. Az említett 55 ügyben merült fel olyan eljárási hiba, mely során a másodfokú bíróságnak mérlegelnie kellett az eljárási szabálysértés hatását.

Az interjúk és a bírósági határozatok vizsgálata segített feltárni azt, hogy melyek az ítélezés során a leggyakoribb, bizonyítást érintő eljárási hibák, illetve milyen (nem csak bizonyítást érintő) relatív eljárási hibák vezethetnek hatályon kívül helyezéshez, továbbá milyen hibák esetében nem lehetséges e jogkövetkezmény alkalmazása. Ennek megfelelően az empirikus kutatásom eredményeit a bizonyítási tilalmakról, a bizonyítási hibák következményeiről és a relatív eljárási szabálysértésekről szóló fejezetekhez használtam fel (VII-IX. fejezet).

III. A kutatás eredményei

III.1. Az első hipotézis igazolása

A doktori értekezésem első hipotézise volt, hogy *a – régi Be.-hez képest – megváltozott bizonyítási szabályok a bizonyítás törvényessége elvének jelentőségét csökkentették.*

A dolgozatban számos olyan rendelkezést tekintettem át, amelyeken keresztül e hipotézist vizsgálni tudtam. A jogalkotó a bizonyításra vonatkozó szabályok megváltozását (is) az egyszerűsítéssel és gyorsítással indokolta, éppen ezért annak hatásai is lényegesek. E hipotézis vizsgálata a bizonyítási tilalmak, kiemelten a bizonyítás módjára vonatkozó tilalmakon keresztül valósulhatott meg.

Kutatásom során a hipotézis a következők szerint igazolódott. A bizonyítás törvényessége elvének jelentőségét a következő bizonyítási szabályok csökkentették: nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyeket a vád és a védelem elfogad; a figyelmeztetések elmaradásának megváltozott következményei; a közvetlenség elvét csorbító rendelkezések, így a tárgyalás megismétlése csupán jegyzőkönyvismertetéssel, széles lehetőség írásbeli vallomástételre, perbeszéd írásbeli benyújtása, nyomozás során felvett, de egyébként hang- és képfelvétellel nem rögzített vallomások tárgyalás anyagává tétele, tanúk tárgyaláson való kihallgatása nélkül a nyomozás során tett vallomásaik felolvasása, ismertetése. Emellett azok az általános és külön eljárási szabályok is hozzájárultak ezen elv jelentőségének csökkenéséhez, amelyek széles körben lehetőséget biztosítanak a tárgyalás mellőzésére: így az eljárás egyezség esetén, büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás,²⁶ előkészítő ülésen ítélelhozatal.

²⁶ A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás – szemben a jogtörténeti előzményével a büntetőparancssal – manapság már nem az enyhébben minősülő bűncselekmények elbírálására ad lehetőséget. Az sem megnyugtató, hogy 2024. március 1-vel már akár a 8 évi szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények elbírálása is megtörténhet e külön eljárás alkalmazásával, tárgyalás nélkül. Érdekes, hogy ehhez képest a jogkövetkezmény legfeljebb felfüggesztett szabadságvesztés lehet. Nyilvánvaló, hogy tárgyalás nélkül végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása elképzelhetetlen egy jogállami büntetőeljárásban, ugyanakkor belátható, hogy mennyire nincs összhangban az elbírálható cselekmények köre a jogkövetkezményekkel. A büntetővégzés történeti alakulására, így az elbírálható cselekmények és alkalmazható jogkövetkezmények lényeges kibővítésére

E rendelkezések annak tudatában nem megnyugtatóak, hogy alkalmazásuk esetlegesen törvénysértő bizonyítékokra alapított ügydöntő határozatokhoz vezethet.²⁷ Kétségtelen, hogy a külön eljárások és az előkészítő ülés gyorsító szabályainak alkalmazása esetében is szükséges az ügyiratok megvizsgálása, de e vizsgálat – természeténél fogva – nem képes helyettesíteni a felek közreműködésével lefolytatott tárgyalási bizonyítást.

Tekintettel arra, hogy e rendelkezések a nyomozási ügyíratra alapított ítélethozatalt teszik lehetővé, a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályok megtartásának igénye felértékelődik a nyomozási szakaszban.

A dolgozatban bemutattam, hogy a régi Be. alkalmazása során a leggyakrabban előfordult, bizonyításra hatást gyakorló eljárási hibák a tanú és a terhelt figyelmeztetéseivel, a titkos eszközök alkalmazásával és a védelem jogaival álltak kapcsolatban.

Az anonim interjúk és az ügyirat kutatás alapján igazolást nyert, hogy az ezekkel kapcsolatos eljárási hibák – amelyek törvénysértő bizonyítékokat eredményezhetnek – ma is jellemzőek.

A jogalkotó a tanú és a terhelt figyelmeztetéseinek elmaradásához – a régi Be.-hez képest – más, enyhébb jogkövetkezményt fűz. A figyelmeztetések (és az arra adott válasz) jegyzőkönyvezésének elmaradása már nem vezet minden esetben a bizonyíték (bizonyítási eszköz) kirekesztéséhez, hanem meghatározott feltételekkel azok törvényesen felhasználhatóak az eljárásban. Tekintettel arra, hogy a régi Be. hatálya alatt is számos esetben maradtak el (vagy voltak hiányosak) a figyelmeztetések, az új törvény könnyítő rendelkezése nem alkalmas a bizonyítás törvényességének biztosítására.

A figyelmeztetésekkel kapcsolatos jogszabályi változást nem lehet másként értékelni, mint ami a bizonyítékok bármi áron való megmentését célozza. Ez az ár az eljárás alanyai (tanú, terhelt) garanciális jogainak csorbítása, és ezzel egyidejűleg a hatóságok tisztességtelen gyakorlatának törvényesítése (legalizálása). Belátható, hogy abban az esetben is ugyanerre a következtetésre lehetne jutni, ha egyébként nem merültek volna fel problémák a figyelmeztetések elhangzása kapcsán. Ugyanakkor a korábbi és jelenlegi gyakorlat mindenki számára ismert, elmondható, hogy gyakoriak ezen eljárási szabálysértések, éppen ezért kétségtelenül hibás jogalkotói megoldás született azzal, hogy a törvényhozó nem visszaszorítani próbálta az eljárási hibákat, hanem törvényessé tette.

Isd. GIMESI Ágnes, In: ERDEI Árpád – ERDEI-KIRÁLY Eszter – GIMESI Ágnes – HACK Péter – HOLÉ Katalin – IGNÁCZ György – KELEMENNÉ CSONTOS Laura – KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: Büntetőeljárás jog II. (szerk.: HACK Péter). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2024, 318-320. o.

²⁷ Kétségtelen, hogy a külön eljárások és az előkészítő ülés gyorsító szabályainak alkalmazása esetében is szükséges az ügyiratok megvizsgálása, de e vizsgálat – természeténél fogva – nem képes helyettesíteni a felek közreműködésével lefolytatott tárgyalási bizonyítást.

Nem csupán elméleti oldalról jelenthető ki, hogy a jogalkotói könnyítés nyilvánvalóan nem tud gátat szabni e hibáknak, hanem a dolgozatban bemutattam a Bírósági Határozatok Gyűjteményében elérhető határozatok, továbbá az anonim személyes interjúk tapasztalatai alapján, hogy a figyelmeztetések közlésének hiánya még mindig komoly probléma. Számos ügyben a nyomozási szakasz során adódott a figyelmeztetések terén hiányosság, de egyáltalán nem példa nélküli e hiba a bírósági szakaszban sem. E szabálysértések a tanú és a terhelt (továbbá a szakértő) figyelmeztetéseit, valamint a hallgatás jogának megsértését is érintették.

A leplezett eszközök alkalmazásával kapcsolatos eljárási hibák szintén jellemzőek manapság is (leggyakoribb a bírói engedély kereteinek túllépése: a leplezett eszköz alkalmazása időben tovább tart, illetve az engedélyben meg nem határozott személyt is érint). Ehhez kapcsolódóan szoltam a leplezett eszközök gyanú hiányában való alkalmazhatóságáról (előkészítő eljárás), továbbá annak személyi vagy tárgyi, illetve személyi és tárgyi kiterjesztési lehetőségéről. A vizsgált jogszabályi rendelkezések és gyakorlat alapján ugyancsak arra a következtetésre lehet jutni, hogy kevésbé a bizonyítás törvényességének (és az alapvető jogok) biztosítása, helyett sokkal inkább a – régi Be. alapján nem megengedett – bizonyítékszerzés a cél.

A bizonyítás módjára vonatkozó tilalmak esetében lényeges és összegző megállapításom volt, hogy a bűncselekmény útján és a más tiltott módon beszerzett bizonyítékok mérlegelés nélkül, abszolút módon kirekesztésre kell, hogy kerüljenek. Ehhez képest a Be. generálklauzulájának²⁸ harmadik fordulata esetében a jogalkalmazónak mérlegelnie kell, hogy az adott eljárási hiba járt-e az eljárásban részt vevő személy jogainak lényeges sérelmével. A bizonyíték kirekesztését utóbbi esetben csak az igenlő válasz vonja maga után. A bíróságnak ugyanis a generálklauzula harmadik fordulata kapcsán azt kell vizsgálnia, hogy a jogsérelemnek mennyiben volt hatása a bizonyítási eszköz megszerzésére, azaz pl. az eljárásban résztvevő jogainak biztosítása mellett megszerezhető lehetett volna az adott bizonyítási eszköz vagy sem; Az viszont, hogy a bizonyítási eszköz által hordozott bizonyíték mennyiben gyakorol hatást, mennyiben bír jelentőséggel a büntetőjogi felelősségrevonás menetében, nem vizsgálendő. Ennek indoka az, hogy a jogalkotó a módszert tilalmazza, nem pedig annak eredményét.

Ha tárgyalás, így a bíróság közvetlen bizonyítékmegismerési tevékenysége, közvetlen tanúkihallgatás, szakértők meghallgatása, terhelt kihallgatása, tárgyi bizonyítási eszközök közvetlen megvizsgálása hiányában kívánjuk felelősségre vonni az elkövetőt (büntetővégzés, előkészítő ülésen bűnösség beismerése és ítélethozatal, egyezség), akkor az eljárási szabályok

²⁸ Be. 167. § (5) bekezdés.

megtartása, a nyomozási szakasz bizonyítási cselekményei törvényességének vizsgálata szigorú mércén keresztül kell, hogy megvalósuljon. Ugyanis ez a legfőbb garanciális elvárás, ami azt képest biztosítani, hogy az eljárások tisztességesek legyenek.

A bizonyítás törvényessége (kisebb) részben az anyagi igazság kiderítése, (nagyobb) részben az eljárások tisztességessége szempontjából fontos. A bizonyításon múlik ugyanis a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítása, így a bizonyítás törvényes lefolytatása – és a törvényesség kikényszerítése a hatóságok részéről – elsődleges. A bizonyítékok kirekesztésének igénye éppen azt biztosítja, hogy törvénysértő bizonyítékok ne képezhessék a bíróság ítéletének alapját, törvénysértő bizonyítékok alapján senkit se lehessen elítélni. A bíróságok a törvénysértő bizonyítékokat – a kutatásom alapján – döntő részben következetesen rekesztik ki. Ehhez azonban az is szükséges, hogy a bíróságok vizsgálat tárgyává tudják tenni e bizonyítékokat, ami a bemutatott számos gyorsító és egyszerűsítő rendelkezés következtében az ügyek jelentős többségében – tárgyalás hiányában – kétségtelenül nem valósul meg.

III.2. A második hipotézis igazolása

Az értekezés második hipotézise volt, hogy *a jogalkotó a terhelt beismerő vallomásának túlzott jelentőséget tulajdonít.*

E vizsgálat során kiindulópontként tekintettem arra, miszerint hagyományosan és jogtörténeti tanulságként is ismert, hogy a terhelt beismerő vallomása nem lehet a bizonyítékok királynője.

A dolgozatban eljárási szakaszonként vizsgáltam a terhelt beismerő vallomásának következményeit. A nyomozási szakaszban következmény lehet az eljárás megszüntetése, vagy az ügyész által külön eljárás alkalmazásának indítványozása. E külön eljárások közös jellemzője, hogy egyszerűen, gyorsan – a bíróság elé állítást kivéve – tárgyalás nélkül, valamint ebből következően garanciákban szegényebb eljárási szabályokkal vezetnek a terhelt (beleegyezésével) büntetőjogi felelősségre vonásához.

Ha – az előzőek hiányában – a terhelt a bírósági szakasz során tesz beismerő vallomást (nyilatkozatot), az az ügy előkészítő ülésen, azaz tárgyalási bizonyítás nélküli befejezéséhez vezet; ha a tárgyalás során dönt így, az a további bizonyítást teszi szükségtelenné.

Kiemeltem az amerikai Innocence Project kutatását, mely hangsúlyozza a beismerő vallomások hitelességének vizsgálata és az ártatlan elítélések elkerülése kapcsán azt, hogy hogyan lehetne kiszűrni a hamis beismerő vallomásokat. A „minimumszint” szerint a bíróságnak részletesen ki kellene hallgatnia a terheltet a cselekményről, és az összes vallomását kép- és hangfelvevő eszközzel rögzíteni. Ez egyébként a közvetlenség elvével is összhangban

van, ami az anyagi igazság kiderítésén kívül szolgálja a téves ítéletek elkerülését (pl. a személyesen, a bíróság előtt kihallgatott tanú szavahihetőségére is le lehet vonni következtetéseket). Megállapítást nyert az is, hogy ennek ellenére a magyar büntetőeljárás törvények előszeretettel engedtek korábban is a közvetlenség elvéből a gyorsítás és egyszerűsítés okán. Ez azért kifogásolható, mert a jelenlegi szabályok megengedik, hogy a bíróságok a „minimumszint” (részletes kihallgatás) hiányában is bűnösséget megállapító ítéletet hozzanak.

Azt gondolom, hogy a dolgozatban ismertetett rendelkezések alapján jól látható, hogy milyen súlya van a terhelt beismerő vallomásának (lényegesen meggyorsítja az ügy elbírálását) és ehhez képest milyen kevés garanciális rendelkezés kapcsolódik hozzá (lényegesen leegyszerűsíti az eljárást). Ugyanis – tárgyalás hiányában – mindösszesen a Be. 504. § (2) bekezdése szerinti feltételek vizsgálata és a terhelt nem részletes, hanem e feltételek vizsgálatához szükséges mértékben való kihallgatása nem rendezi megnyugtatóan azt a jogalkotói elvárást, miszerint kizárólag a bűnösöket vonjuk felelősségre. A gyorsító rendelkezések ráadásul a jogorvoslati lehetőségeket is szűkítik. Mindemellett kérdéses, hogy az ilyen módon meggyorsított felelősségrevonás során megvalósulnak-e a büntetési célok, miközben mindösszesen éppen a vádló indítványa – esetleg a terhelt büntetéskiszabási körülményekre kihallgatása – befolyásolja a büntetéskiszabást.

Kiemeltem azt is, hogy a büntetővégzéssel elbírált ügyekben a bíróság nem is találkozik a terhelttel, pusztán a nyomozási iratanyagra hagyatkozik a döntés meghozatala során. A társadalom felé e büntetővégzések szinte teljes mértékben rejtve maradnak. A Bírósági Határozatok Gyűjteményében ugyanis nem kell közzétenni e döntéseket, igaz – ennek ellenére mégis – lehet találni anonim büntetővégzéseket. Ezek esetében a bíróságok a feltételek vizsgálatát a jogszabályi rendelkezések megismétlésével teljesítik, ami önmagában nem feltétlenül problémás, viszont azokból nem tűnik ki, hogy az ügy megítélése miért volt egyszerű²⁹ és az sem, hogy az alkalmazott jogkövetkezmény miért alkalmas a büntetési célok elérésére.³⁰

Az eljárás ilyen típusú leegyszerűsítése, – ami abban áll, hogy csak a bizonyítékok meglétét vizsgálhatja a bíróság, azonban a bizonyítékokat a közvetlenség elvével³¹ szemben nem

²⁹ Egy büntetővégzéssel lezárt ügyben a vádirati tényállás vélt jogos védelmi helyzetet írt le, a bíróság azonban ezt nem észelve meghozta a büntetővégzést. A terheltet a Kúria mentette fel felülvizsgálati eljárásban. Kúria Bfv.I.928/2023/7.

³⁰ Vass Péter számos olyan ismervet jegyez, amelyek e két – egyébként szubjektív – feltétel vizsgálatában szükségesek. VASS Péter: kommentár a Be. 740. §-ához. In: Jogtár.

³¹ A közvetlenség elvének sérelmére Csák Zsolt és Czebe András is felhívta a figyelmet. CSÁK Zsolt – CZEBE András: Jogértelmezési kérdések az ötéve újragondolt büntetőeljárás kódex tükrében. In: *Közjogi Szemle* 2023/3. sz., 27. o.

vizsgálja meg – magában hordozza annak a veszélyét, hogy nem az anyagi igazságnak megfelelően kerül sor a bűnösség kimondására. Annak a kockázatát is magában hordozhatja, hogy nem feltétlenül a valódi elkövetőket vonjuk felelősségre és nem feltétlenül azért, amit ténylegesen elkövettek. Az előkészítő ülés során a terhelt beismerő nyilatkozatának az ügyiratokkal összevetése valójában nem a múltbéli valóság kiderítése, hanem csupán annak vizsgálata, hogy az a vádban foglaltakkal összhangban van-e.

A közvetlenség elvének nem az eljárások lassítása a célja, hanem a büntetőjogi felelősségről való megalapozott, múltbéli valósághoz a leginkább közelítő döntés meghozatala. Ezért gondolom azt, hogy nem lehet a bizonyítékok vizsgálata nélkül megalapozott döntést hozni pusztán a nyomozási szakasz egyoldalú, a védelem közreműködése nélkül folytatott bizonyítási tevékenységére alapozva.

A jogalkotó túlnyomórészt (nem véletlenül) a terhelt beismerésében látta a gyorsítás lehetőségét, ugyanakkor az anyagi igazság megállapítása, melynek kiderítése a törvény indokolása szerint is cél,³² tárgyalás hiányában kevésbé lehetséges ezekben az eljárásokban.

A törvényi rendelkezések alapján kijelenthető, hogy a jogalkotó azzal a kockázattal sem számolt, amely a beismerő vallomások kapcsán az inkvizitorius rendszerek jellemzője volt: az inkvizitorius mindent igénybe vett a beismerő vallomások megszerzéséért. Manapság is jellemző az a hatósági gyakorlat, mely a beismerések megszerzését elsődlegesnek tartja.³³ A hamis beismerő vallomások okait ismerve vagy éppen a vallomások befolyásolhatóságának ténye³⁴ miatt is kevésbé érthető, miért biztos abban a jogalkotó, hogy a szabályozással nem lehet majd visszaélni.

Az anyagi igazság egyik fő biztosítéka, hogy a terhelt beismerése nem köti a bíróságot és nem elegendő a bűnösség megállapításához. Erre a következtetésre azért jutottak el a századeleji jogtudósok, mert látták, hogy mit eredményez a terhelt beismerő vallomásának túlzott jelentőséget tulajdonítani: nem csupán a kényszervallatás gyakorlatát, hanem az anyagi igazság is jelentős veszélybe került. Balogh, Finkey és Angyal megállapította a kötött bizonyítási rendszerről, hogy az anyagi igazság kiderítésére alkalmatlanok voltak.³⁵ A terhelt beismerésének feltétlen bizonyítékként való elfogadása mellett az elítélése az anyagi igazság

³² Lsd. pl. Indokolás I. pont, továbbá Részletes indokolás a XXVIII. Fejezethez.

³³ BELOVICS Ervin – ERDEI Árpád (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 257. o.

³⁴ ELEK Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008, 100. o.

³⁵ Vö. a kötött bizonyításról szóló II.2.1. alfejezettel.

sérelmével jár.³⁶ A hatályos jogszabály ugyan nem ad alkalmat a feltétlen elítélésre,³⁷ de a régi Be.-hez képest – a büntetővégzés szabályai és az előkészítő ülésen való ítélethozatallal – közelebb áll ahhoz: ügyiratok alapján, a releváns bizonyítékok közvetlen megismerése nélkül. Ahogyan látható volt, a terhelt beismerését sem lehetséges olyan mértékben megvizsgálni, amint tenné azt a bíróság tárgyaláson, így vitán felül áll, hogy a beismerés valóságáról sem lehet teljes mértékben meggyőződni.

Az első és jelen hipotézis igazolásával valójában még inkább felértékelődik a dolgozatnak az a fő mondanivalója, miszerint a nyomozási szakasz eljárási hibáktól mentességét lenne szükséges biztosítani. Mind az első hipotézis vizsgálata, mind a terhelt beismerő vallomása jelentőségének meghatározásakor kitűnt: a bíróságok határozatai az ügyek jelentős többségében nem a tárgyaláson közvetlenül lefolytatott bizonyításon, hanem a nyomozási szakasz egyoldalú, a védelem részvétele nélkül folytatott bizonyítékszerző tevékenységén alapulnak. Ha a nyomozó hatóság olyan eljárási hibát vét, amely a bizonyítékokra hatással lehet, a törvény rendelkezéseiből nem következik, hogy azt a bíróság észlelni is tudná. Mindennek az is következménye, hogy a hatályos törvényben – elődeivel ellentétben – a bírósági szakasz helyett a nyomozási szakasz bír elsődleges jelentőséggel.

III.3. A harmadik hipotézis igazolása

A doktori értekezés harmadik hipotézise volt, miszerint *a Be. rendelkezései nem az anyagi igazság elérését biztosítják.*

Az anyagi igazság kiderítésének igénye elé számos törvényi rendelkezés gördít akadályt. A bizonyításra vonatkozó szabályok esetében korlátozza a teljes valóság felderítését az a rendelkezés, hogy a felek – a vád és a védelem – által együttesen elfogadott tényeket nem kell bizonyítani. Ez nem azt jelenti, hogy tilos lenne, vagyis bizonyítási tilalom alá esnének e tények, csupán azt, hogy nem szükséges bizonyítást folytatni, vagyis azokat bizonyítás hiányában valósnak kell elfogadni. Általánosan megfogalmazva, minden olyan rendelkezés, amely megköti a bíróságok kezét a bizonyítás során, szintén a valóság feltárát akadályozza.

Az anyagi igazság kiderítését megnehezítik a korábbi Be.-hez képest új eljárást gyorsító és egyszerűsítő rendelkezések is. Kiemelendő ezek közül a terhelt beismerő nyilatkozatának

³⁶ ANGYAL, 1915, 363. o.

³⁷ Az elítéléshez – ha a Be. eltérően nem rendelkezik – be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is [Be. 183. § (4) bekezdés]. Az eltérő rendelkezés a kommentár szerint kizárólag az egyezségi eljárásra vonatkozik, mert e külön eljárásban a bíróság a terhelt bűnösségét a beismerésre, az egyezség jóváhagyására és az ügyiratokra alapozza. Ibolya Tibor: kommentár a Be. 183. §-ához. In: POLT Péter (főszerk.): Jogtár Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi törvényhez. Wolters Kluwer. Ezen indokok alapján ugyanakkor a kivétel éppen az előkészítő ülésen való ítélethozatalra is igaz, mely esetében a bűnösség megállapítása a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásán (és az ügyiratokon) alapul. Vö. Be. 504. §.

elfogadása az előkészítő ülésen, aminek következménye – tárgyalás, így bizonyítás hiányában is – ítélethozatal lehet. Ugyanígy az egyezsége épülő külön eljárás is, mely esetében szintén előkészítő ülésen hozható ítélet. A büntetővégzés nem új jogintézmény,³⁸ annak alkalmazására már a régi Be. hatálya alatt is sor kerülhetett – a jogszabályból ugyanakkor látható volt, hogy harmadannyi esetben alkalmazták, mint napjainkban. Jelenleg az ügyek körülbelül kétharmada büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásban zárul le. Az általános eljáráshoz³⁹ képest különbség, hogy büntetővégzés esetén tárgyalás nélkül, az iratok alapján kerül sor a tényállás, a minősítés megállapítására és a jogkövetkezmény alkalmazására – lényeges, hogy a terhelt bűnösségének kimondása nélkül. E külön eljárás jogtörténeti előzménye óta – ami kizárólag kis tárgyi súlyú ügyekben és csupán pénzbüntetés kiszabását tette lehetővé – megelégszik az eljárási igazsággal.⁴⁰ Az anyagi igazságból való engedés oka az volt, hogy a jogintézmény arra az alapvetésre épült, hogy csekély jelentőségű és alaposan feltárt ügyekben pénzbüntetés kiszabása esetén a terhelt nem kifogásolja majd a meghozott határozatot.

Vitán felül áll, hogy e külön eljárások és bizonyítási szabályok azzal nehezítik az anyagi igazság kiderítését, hogy mellőzik a közvetlenség elvének megfelelő, kontradiktórius tárgyalás bizonyítását. A tárgyalás éppen azt a célt szolgálja, hogy bizonyítás, a bíróság közvetlen bizonyítékmegismerő tevékenysége nélkül ne lehessen döntést hozni valakinek a büntetőjogi felelősségéről. Vitán felül áll azonban az is, hogy számos esetben, kis tárgyi súlyú ügyekben – leginkább éppen a pénzbüntetéssel záruló eljárásokban – valóban elegendő a büntetővégzés meghozatala. Ehhez képest azonban a súlyosabb büntetés (kiemelten a felfüggesztett szabadságvesztés) kiszabása ügyiratok alapján, kétségtelenül megkérdőjelezhető a közvetlenség elvének érvényesülése hiányában.

A közvetlen és – a kontradiktórium elvének megfelelően – a védelem részvételével lefolytatott bizonyítás hatással van a bírói meggyőződés kialakulására és e meggyőződés szerinti döntés meghozatalára. Másképpen szólva, a bírói meggyőződés közvetlen ténymegismeréssel tud csak kialakulni. Legalábbis abban az értelemben, hogy az eljáró bíró saját tévedésének kockázatát a minimumra szoríthassa és a társadalom felé ténylegesen, ellenőrizhető módon is kitűnjön: a meghozott döntés alapos vizsgálat eredménye.

E külön eljárások és bizonyítási szabályok mellőzik mindezt, így – a közvetlenség elvének sérelmével – az anyagi igazság kiderítését is kockáztatják. Vitán felül áll az is, hogy a terhelt és a tanúk tárgyaláson való közvetlen kihallgatása alkalmas a tévedések és a téves ítéletek

³⁸ A régi Be. szóhasználatában tárgyalás mellőzése külön eljárás.

³⁹ Általános eljárásnak azt az eljárást szokás nevezni – így az eljárási törvényekben is fő eljárásként szabályozni – amely a büntetőjogi felelősségrevonás leggyakoribb módja.

⁴⁰ ANGVAL, 1915, 270. o.

elkerülésére is. Hiszen a kihallgatás nem hasonlítható össze a nyomozás során felvett vallomás pusztá felolvasásával: a kihallgatás során a bíróság maga győződik meg nem csak pl. a tanú által ismert tényekről, hanem a tanú szavahihetőségéről is.

Tekintettel arra, hogy a hatályos törvénnyel a büntetőeljárás menetében a hangsúly fokozatosan eltolódott a tárgyalásról a nyomozási szakaszra, kiemelten kell vizsgálni a nyomozási szakasz eljárási szabályainak megtartását. Amennyiben az ott összegyűjtött bizonyítékokra – és csak azokra – az előbbiek szerint bűnösséget megállapító ítéletet, illetve jogkövetkezményt alkalmazó büntetővégzést lehet meghozni, kétségtelen, hogy biztosítanunk kell a nyomozási szakasz makulátlanságát.

A jogalkotó a büntetőeljárások (kiemelten a bírósági szakasz) egyszerűsítését és gyorsítását tűzte ki célul. A Be.-vel úgy gyorsította az eljárásokat, hogy a törvény alkalmazásával a bírósági szakasz hossza rövidült lényegesen. Miközben a bírósági szakasz hossza már a Be. elfogadása előtt is folyamatosan csökkent,⁴¹ a nyomozási szakasz hossza pedig folyamatosan nőtt.⁴² (2013-2023 között a bírósági szakasz hossza 410,6 napról fokozatosan csökkent 231,6 napra; a nyomozási szakasz hossza pedig 220,6 napról fokozatosan növekedett 341,3 napra; 2020-ban a nyomozási szakasz hossza már meghaladta a bírósági szakasz hosszát, és ez a tendencia az utolsó statisztikai évre is igaz.) Az igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2025. évi XLIX. törvény több jogszabály mellett a Be.-t is átfogóan módosította, és a nyomozás – gyanúsítás közlésétől induló határidejének – 3 évi időtartamra emelése mellett döntött.⁴³

A nyomozási szakasz időtartamának növekedése önmagában – álláspontom szerint – nem baj. Miután csupán erre az eljárási szakaszra alapozva lehet bűnösséget megállapító ítéletet, illetve büntetővégzést hozni, elvárt, hogy alapos felderítés előzze meg ezeket a határozatokat. Az időtartam növekedése emellett betudható annak is, hogy a Be. az osztott nyomozás rendszerét fogadja el, így a felderítés szakasza 2018. július 1-től ügyészi irányítás nélkül maradt. Ez nyilvánvalóan az első években a korábbiakhoz képest nagyobb terhet rótt a nyomozó

⁴¹ A bírósági szakasz átlagos időtartama a vádemelésről a jogerős döntés meghozataláig: 2013-ban 410,6 nap; 2014-ben 396,6 nap; 2015-ben 390,8 nap; 2016-ban 361,5 nap; 2017-ben 347,2 nap; 2018-ban 337,4 nap; 2019-ben 321,1 nap; 2020-ban 261,5 nap; 2021-ben 271,7 nap; 2022-ben 260,3 nap; 2023-ban 231,6 nap. Bűnözés és igazságszolgáltatás. Legfőbb Ügyészség, 2024 <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2016/02/bunozes-es-igazsagszolgalatas-2014-2023.pdf> (utolsó letöltés: 2025. február 8.), Bűnözés és igazságszolgáltatás. Legfőbb Ügyészség, 2023 <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/10/bunozes-es-igazsagszolgalatas-2013-2022.pdf> (utolsó letöltés: 2025. február 8.)

⁴² A nyomozás átlagos időtartama: 2013-ban 220,6 nap; 2014-ben 230,8 nap; 2015-ben 243,7 nap; 2016-ban 244 nap; 2017-ben 248,3 nap; 2018-ban 257,8 nap; 2019-ben 288,1 nap; 2020-ban 303,9 nap; 2021-ben 335,3 nap; 2022-ben 349,1 nap; 2023-ban 341,3 nap. Bűnözés és igazságszolgáltatás. Legfőbb Ügyészség, 2024 <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2016/02/bunozes-es-igazsagszolgalatas-2014-2023.pdf> (utolsó letöltés: 2025. február 8.), Bűnözés és igazságszolgáltatás. Legfőbb Ügyészség, 2023 <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/10/bunozes-es-igazsagszolgalatas-2013-2022.pdf> (utolsó letöltés: 2025. február 8.)

⁴³ A nyolcévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén. E módosítás 2025. szeptember 1. napján lép hatályba, vö. 2025. évi XLIX. törvény 189. § és Be. 351. § (3) bekezdés c) pont.

hatóságokra. „Sokszor nehéz a relevancia, a bizonyítás körének helyes felismerése, eldöntése, ami korábban, az ügyészséggel való szorosabb együttműködés rendszerében megoldott vagy legalább megoldható volt. Gondot okoz tehát az érdemi vizsgálati szakasz szakszerű és időszerű előkészítése, s ez az egész ügy időigényességét (a vizsgálat hosszát is) determinálhatja.”⁴⁴ Mindezek alapján a jogalkotó a nyomozási szakasz kettéosztásával az időszerűséget – ami a fő célkitűzése – nem csak a felderítés, hanem a vizsgálat esetében is rontotta, miközben a bírósági szakasz hossza már évekkel a Be. előtt is folyamatosan csökkent.

Az eljárások időtartama esetében – azt gondolom – be kellene látni, hogy az időszerű eljárás nem szinonim fogalom a gyors eljárással. Az időszerű eljárás éppen annyi ideig tart, amennyi a megalapozott bírósági döntéshez szükséges annak érdekében, hogy azon ne legyen szükséges lényegesen változtatni a felülbírálat során. Másképpen szólva, az időszerű eljárás a hatékony elbíráláshoz szükséges ideig tart – se nem hosszabb, se nem rövidebb. A másodfokú bíróságoknak ugyanis nem lehet feladatuk, hogy elsőbírói tevékenységet végezzenek, helyett a feladatuk az, hogy az elsőfokú bíróság esetleges ténybeli vagy jogi hibáit kiküszöböljék.

Ehhez képest a Be. jogalkotói indokolásából és az éves bírósági ügyforgalomról szóló statisztikai elemzésekből úgy tűnik, mintha a bíróságoknak egyfajta statisztikai kényszerrel kellene szembenézniük. Ez azért veszélyes, mert egy büntetőeljárás során emberi életek sorsáról döntünk,⁴⁵ e döntést pedig nem lehet minden ügyre vonatkozó, objektív időhöz, elváráshoz, statisztikai mutatókhoz kötni. Egy ilyen elvárással ugyanis a döntések megalapozottságát kockáztatjuk és – végső soron – megnövekedik a tévedés lehetősége, veszélye.

Mindezek egyértelműen mutatják, hogy bár a jogalkotó az anyagi igazság elérésének igényéből nem kívánt engedni, mégis célszerűségi, gyorsítási, egyszerűsítési okokból ehhez vezet a törvény alkalmazása.⁴⁶ A jogtudomány korábban is felvette már, hogy az anyagi igazsághoz képest lehetséges olyan eljárási szabályok – egyébként éppen az időszerűség okán való – kodifikálása, melyek adott esetben megelégszenek az eljárási igazsággal. Azoknak azonban egyrészt az anyagi igazsághoz képest kivételként kellene érvényesülniük, másrészt azt

⁴⁴ TÓTH Mihály: Megjegyzések a nyomozás körüli „időutazás” régi és újabb állomásaihoz. In: *Belügyi Szemle* 2024/10. sz., 1911. o.

⁴⁵ KIRÁLY Tibor: A védelem és a védő a büntetőügyekben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962, 121. o.

⁴⁶ ERDEI Árpád: Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárási bizonyításban. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 8. o.

az elvet nem adhatják fel, hogy a terhelt bűnösségét kizárólag igazság alapján szabad kimondani.⁴⁷

Az ismertetett statisztikai környezetben és jogalkotói elvárások között mindenképpen lényeges kérdés, hogy ha engedünk az anyagi igazság (a valóság) kiderítésének igényéből, akkor cserébe biztosítani tudjuk-e a terhelt számára a tisztességes eljárás garanciáit és a társadalom számára azt, hogy a bűn nem marad – annak megfelelő súlyú, de az elkövetőt is figyelembe vevő – következmény nélkül,⁴⁸ mely során a büntetés célja is meg tud valósulni (generális, speciális prevenció).⁴⁹

Az eljárási igazságon alapuló rendszerek lényege éppen abban áll, hogy ha nem is a valóságot deríti fel, hanem megelégszik a vád és a védelem egyetértésével, de azt az eljárási szabályok nagyfokú biztosításával teszi.⁵⁰ Vagyis – a kontinentális rendszer számára enyhébb – eljárási szabálysértés is súlyos következményekkel járhat, ami adott esetben a büntetőjogi felelősségre vonást is megakadályozhatja. A dolgozatból látható volt, hogy manapság az Amerikai Egyesült Államok – az előbbi mondat ellenére – igyekszik az eljárási szabályok súlyos következményeitől megszabadulni, mégsem tud teljes mértékben, hiszen az eljárások tisztességességének biztosítása még mindig elsődleges szempont.

Az amerikai rendszerben – vita esetén – a vádlott terhére akkor minősül bizonyítottnak valamely tény, ha észszerű kétség⁵¹ nem merül fel annak valóságával szemben. A kontinentális rendszer a teljes bizonyosságra épül, mely során nem lehet a terhelt terhére értékelni azt aényt, ami nincs kétséget kizáróan bizonyítva. Magyarországon – ha azt gondoljuk, hogy az anyagi igazság a cél – mindez az ügyek többségében valójában a nyomozási iratanyagra korlátozódó teljes bizonyosság elvárása. Bencze amellettt érvel, hogy a tények megállapításakor – az angolszász rendszerhez hasonlóan – az észszerű kétség lehetne a mérce. Az észszerű kétséget egy erkölcsi mércének tartja: a tisztességes, észszerűen gondolkodó átlagember elvárásának.⁵²

⁴⁷ ERDEI Árpád: Az igazságon alapuló büntető ítélet ideálja és a valóság. In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2014, 83. o.

⁴⁸ GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. In: *Kriminológiai Tanulmányok* 2010/47., 80. o.

⁴⁹ Az állampolgároknak ugyanis fel sem merül az, hogy a bíróság ítélete nem a valóságot tükrözi. Békés szerint éppen ezért reagál a közvélemény érzékenyen a bírói tévedésekre. Vö. BÉKÉS Ádám: Az anyagi igazság keresése, az alaki igazság megtalálása. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): 250 éves a Dei delitti e delle pene: tanulmányok Cesare Beccariáról. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015, 104. o.

⁵⁰ Természetesen e rendszerekben megállapított tényállás is megfelellhet a ténylegesen a múltban történt eseményekkel. TÓTH Mihály: Néhány megjegyzés az új büntetőeljárás törvényhez. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 65. o.

⁵¹ BENCZE Mátyás: A bizonyítékok értékelésének összehasonlító vizsgálata a tisztességes eljárás szempontjából. In: BADÓ Attila (szerk.): A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító tanulmányok. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011, 222. o.

⁵² BENCZE, 2011, 225. o.

Azt gondolom, hogy az észszerű kétség éppen azt zárja ki, hogy a bűncselekmény elkövetését hamisan magára vállaló terhelt vallomását vitatni lehessen. De ha mégis vitatható, akkor sem számol ez a felfogás azzal, hogy a kontinentális jogban a vádlónak kell bebizonyítania azt, amit állít, míg az angolszász jog a „felek csatája” felfogás alapján abból építkezik, ami a tárgyalóteremben a felek között elhangzik. Az angolszász rendszernek éppen ez utóbbi helyzet miatt van szüksége az észszerű kifejezés felhasználására – az igazságmegállapítási módszerének a legitimálása céljából. Mert ami a felek között zajlik (jogvita), aközött választani kell, és ez csak észszerű módon történhet. A „kétséget kizáróan” jelentése ebben a kontextusban az, hogy a tény „bizonyítva van”. Míg az „észszerű kétséget kizáróan” jelentésébe általánosan fér bele az a megoldás is, hogy a tény ellenkezője nincs bizonyítva. A kettő között lényeges különbség fedezhető fel.

Mindezek alapján jutottam arra a következtetésre, hogy a hatályos büntetőeljárás törvény nem az anyagi igazság talaján áll (és ehhez képest kivétel az eljárási igazság), hanem az előbbiek – kiemelten a tárgyalás nélküli ügybefejezések – következtében megfordult a helyzet: a leggyakrabban elérhető cél mindössze az eljárási igazság, és ehhez képest kivételes az anyagi igazság elérése. Ezért gondolom azt, hogy a Be. szakított az anyagi igazság elvével, és az eljárási igazság elsődlegességét – csupán miniszteri, s jogalkotói indokolási szinten nem – vállalta fel.

III.4. A negyedik hipotézis igazolása

A doktori értekezés negyedik hipotézise szerint *a relatív eljárási szabálysértések következményeit továbbra is fenn kell tartanunk.*

A doktori értekezésben vizsgáltam, hogy a Be. (és a régi Be.) hatálya alatt melyek azok a relatív eljárási szabálysértések, amelyek a gyakorlatban hatályon kívül helyezéshez és új eljárásra utasításhoz vezetnek. A relatív eljárási szabálysértések kétségtelenül magukban foglalják a bizonyítási szabályok megsértését, de nem azonosíthatóak csupán ezekkel. (Az értekezés relatív eljárási hibákról szóló fejezetében nem ismételt meg azokat a bizonyítási hibákat, amelyekről a bizonyítási tilalmakról szóló fejezetben már szóltam.)

E hipotézis vizsgálatakor támaszkodtam az empirikus kutatás, így az anonim személyes interjúk és az ügyiratkutatás eredményeire is annak érdekében, hogy megalapozott következtetéseket tudjak levonni.

Eljárási szakaszonként vizsgáltam az eljárási hibák következményeit. Megállapítottam, hogy ha a nyomozási szakasz során a törvényességi hiba törvénysértő bizonyítékot eredményezett és annak kirekesztése nem történt meg, vádemelést követően a bíróság köteles

a törvényességi hibában szenvedő bizonyíték sorsáról dönteni. Ezért valójában a bizonyításra hatást gyakorló – nyomozási szakasz során elkövetett – hibáknak is lehet következménye a bírósági eljárásban (bizonyíték kirekesztése). Más eljárási hibának azonban – egyébként helyesen – nincs hatása a bírósági szakaszra.

Ha az elsőfokú bíróság maga követ el olyan eljárási szabálysértést, amely a bizonyíték törvényességét befolyásolja – hasonlóan a nyomozási szakaszhoz – elvárt, hogy azt észlelje és kiküszöbölje a hibát. Amennyiben ez nem történik meg, a másodfokú bíróság a relatív eljárási szabálysértések körében vizsgálhatja e kérdést (és rekesztheti ki a bizonyítékot). Az empirikus kutatásom alapján számos esetben látható volt, hogy az elsőfokú bíróság észlelte az általa vétett hibát és ki is küszöbölte azt.

Harmadfokú eljárásban a törvény alapján vizsgálni kell az abszolút mellett a relatív eljárási szabálysértéseket is, azonban a harmadfokú bíróságnak döntési jogköre nincs a relatív eljárási hiba fennállása esetén hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító döntés meghozatalára. Ennek kapcsán megállapítottam azt is, hogy amennyiben a törvény alapján lehetséges, a harmadfokú bíróságnak ettől függetlenül ki kell küszöbölnie az eljárási hibát (pl. a bizonyíték kirekesztésével), kizárólag arra nem jogosult, hogy ezen okból kasszációs döntést hozzon.

A relatív eljárási szabálysértések esetében látható volt, hogy kötelezően alkalmazandó vagy egzakt módon számonkérhető mérce nincs arra nézve, hogy milyen jellegűnek, illetve milyen mértékűnek kell lennie a relatív eljárási szabálysértésnek ahhoz, hogy hatályon kívül helyezést vonjon maga után.

Belátható, hogy a relatív eljárási szabálysértések fogalmi rendszerében nehezen számítható ki, hogy hasonló eljárási hibáknak minden ügyben ugyanaz-e a következménye: van vagy nincs lényeges hatása az eljárás lefolytatására. Az is belátható ugyanakkor, hogy a jogalkalmazó bíróság csak akkor tudja az ügy egyedi körülményeit is vizsgálat tárgyává tenni, ha a jogszabály mérlegelési jogkört enged számára.

A büntető hatalom érvényesítése az állampolgárokkal szemben kizárólag olyan eljárásban lehetséges, amelyben a hatóságokat a rájuk vonatkozó eljárási szabályok megtartására kötelezzük. Elvárható ezért, hogy az eljárási szabályokat a bíróságok betartsák, olyan esetekben is, ha nem abszolút, feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező a hiba. A relatív eljárási hibáknak is lehet ugyanis jelentős hatása az eljárásra. Önmagában azonban az, hogy az eljárási hiba lényeges hatása előre nem minden esetben kiszámítható, álláspontom szerint nem problematikus, mivel éppen ebben áll a bíróság mérlegelési tevékenysége – amivel a másodfokú bíróságok az ismertetett döntések alapján jól látható módon nem élnek vissza. Egyetlen olyan relatív eljárási hiba merül fel, amely kirívóan sok esetben vezetett hatályon kívül helyezéshez:

az indokolási kötelezettség megsértése. Ennek kapcsán javasoltam, hogy az indokolási kötelezettségnek csupán a részbeni hiánya vezessen relatív okból kasszációhoz, míg az adott, vagy több indokolási elem teljes hiányossága feltétlen hatályon kívül helyezést vonjon maga után. A vizsgált döntések bemutatásakor láthatóvá vált, hogy egyedül ez az egy nevesített relatív eljárási szabálysértés engedne visszaélésre, illetve eltérő gyakorlatra lehetőséget. Utóbbi alatt azt értem – és ez a dolgozatban is megjelent –, hogy egyes esetekben egyetlen kötelező indokolási elem hiányossága is már hatályon kívül helyezéshez vezetett, míg más esetben az adott indokolási elem teljes hiányát is pótolni tudta a másodfokú bíróság. Felvettem a BH2022. 319. számú eseti döntés alkalmazhatóságát e kérdésben. Amennyiben a jogalkalmazó e döntést kiterjesztően értelmezi, úgy egy-egy indokolási elem teljes hiánya is abszolút eljárási szabálysértésként feltétlen hatályon kívül helyezéshez vezetne [Be. 608. § (1) bekezdés f) pont].

Bemutattam, hogy a relatív hatályon kívül helyezési okok megszüntetésének kérdése az elméleti és gyakorló jogászok körében azért merült fel, mert a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja 2012-ben vizsgálta e kérdéskört is az ún. diszfunkcionális hatályon kívül helyezési gyakorlat kimutatásakor.

A diszfunkcionális hatályon kívül helyezési gyakorlatot a hatályos törvény azonban megoldotta: a hatályon kívül helyező döntésekkel szemben fellebbezést enged, így az esetleges jogszabálysértő kasszációs döntés hatályon kívül helyezhető. Ez nyilvánvalóan visszaszorította a hatályon kívül helyezések számát, amit az anonim személyes interjúk is megerősítettek.

Következésképpen valójában már 2018. július 1-jén (a Be. hatálybalépésének napján) megszűnt az az indok, ami arra sarkallta a jogászokat, hogy a relatív eljárási hibák következményeit átgondolják. Ettől függetlenül áttekintettem a lehetséges megoldásokat és azok következményeit.

Ennek során arra a végkövetkeztetésre jutottam, hogy nem lehet megszüntetni a relatív eljárási hibák következményeit. Ha egy részüket feltétlen hatályon kívül helyezési okként definiálnánk, más részük esetében a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezéseket hívnánk fel, az eljárások tisztességessége ekkor sem lenne biztosított. Ugyanis az eljárásban résztvevők – kiemelten a védelem – jogainak megsértése olyan mérlegelendő kérdés, amely (természeténél fogva) abszolút okként nyilvánvalóan nem vizsgálható, de megfelelni sem lehet róla. Ha mégis ez történne, valójában kizárólag jogerőre emelkedést követően az Alkotmánybíróság, illetve az EJEB vizsgálná e jogok érvényesülését a tisztességes eljárás körében, ami kétségtelenül a hatékonyság ellenében hat és az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat is lényegesen gyengíti. Vagyis a hiba orvoslása nem annál a fórumnál és abban az

időben történne meg, ami elvart, hanem a jogerőre emelkedett, így igazságtartalommal felruházott ítélet alkotmányossági és emberi jogi szempontú vizsgálata körében.

Másik oldalról nézve, a relatív hatályon kívül helyezési okok megszüntetése kizárólag azt vonná maga után, hogy az elsőfokú bíróságok könnyelműen járhatnának el, adott esetben kevésbé ügyelnének e hibákra, hiszen azoknak nem lenne semmilyen következménye.

Miközben kijelenthető, hogy az elsőfokú bíróságok megszabadultak a tényállás teljes megalapozottságának terhétől is, hiszen csupán részbeni megalapozatlanság esetén a másodfokú bíróságnak kell kiküszöbölnie az elsőfok által vétett hiányosságokat. A dolgozatban szoltam arról, hogy ez esetenként azzal is járhat, hogy a másodfokú bíróság válik ténybíróssággá és átveszi az elsőfokú bíróság funkcióját.

Másképpen szolva, ilyen típusú jogszabályi megoldás oda is vezethet, hogy az elsőfokú bíróságok nem csak a megalapozott tényállás megállapítása során, hanem az eljárási szabályok betartását illetően is könnyelműbben járnának el. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy manapság már igen kis számban indulnak eljárások az általános szabályok szerint, és ezek közül is elenyésző a tárgyaláson befejezett ügy, így ebben a csekély számú ügyben kiváltképp elvart alakai szabályok megtartása. A régi Be.-hez képest jelentősen csökkent a relatív eljárási szabálysértés miatti hatályon kívül helyezés. Ennek indokairól részletesen szolva azt is megállapítottam, hogy valójában lényegesen kevesebb ügy jut el másodfokú (de egyébként elsőfokú tárgyalási) szakaszba, ezáltal számos relatív eljárási hiba rejtve marad.

A hipotézis igazolását ezért azzal a figyelemfelhívással zártam, miszerint a relatív eljárási szabálysértések és következményeik megszüntetésével valójában a bizonyítás törvényességének elve és a védelem joga egyszerre üresedne ki.

A védelem jogának csorbulása pedig nem „csupán” emberi jogi szempontból problémás, hanem a védelem közreműködése nélkül az anyagi igazság sem érhető el: a védelem jogának megfelelő biztosítása nélkül erős a veszély, miszerint nem az igazság, hanem a kellően nem ellenőrzött, „egyoldalú, üldöző álláspont érvényesül”.⁵³

A bizonyítási és a további eljárási szabályok megtartása nem csak azt a célt szolgálja, hogy a törvény rendelkezéseinek betű szerint megfeleljen az eljárás. Hanem azt, hogy a büntető, vagyis a súlyosabb jogkövetkezménnyel fenyegető eljárás tisztességes maradjon. A törvényi rendelkezéseknek ezt a célt kell biztosítaniuk akkor, amikor a jogalkalmazónak a büntetőjogi felelősség kérdésében kell döntést hoznia. Mindehhez pedig hozzátartozik, miszerint „Sokat

⁵³ ANGYAL, 1915, 220. o.

elárul egy társadalomról, egy államról, illetve az igazságszolgáltatás szereplőiről, hogy hogyan viszonyulnak ennek a tevékenységnek a hibáihoz.”⁵⁴

Az eljárási hibáknak ugyanis még a gyors és egyszerű eljárásokban, de az eljárási igazságot valló rendszerekben is olyan következménnyel kell számolniuk, melyek a hibát elkövető hatóságnál jelentkeznek. Az eljárási igazság esetében ugyanis éppen az eljárás makulátlansága a törvényes ítélet záloga: az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat ugyanis a hibás vagy téves ítéleteknél kevés dolog tudja jobban rombolni.⁵⁵

Amennyiben törvényesítjük azokat az eljárási hibákat, amelyek korábban a bizonyíték felhasználásának tilalmát eredményezték, folyamatosan szűkítjük az eljárási szabálysértések következményeit, továbbá egyébként általánosságban is a törvénysértő bizonyítékok megmentése a jogalkotó célja, és ezzel egyidejűleg az alapelvek garanciáit egyszerű és gyors rendelkezésekre cseréljük, végső soron az eljárások tisztességességét és az ártatlanok elítélését kockáztatjuk. Egy ilyen rendszer kizárólag a gyors elítélés biztosítására alkalmas, ami a társadalom felé könnyen kommunikálható előnnyel jár, azonban nem számol a tévedésekkel. A társadalom igazságszolgáltatásba vetett bizalmára nem a gyors, hanem a hatékony eljárás képes hatást gyakorolni: az időszerű, tévedésektől, eljárási hibáktól mentes eljárás, mely a múltbéli valóságért – nem többért, de nem is kevesebbért – vonja felelősségre a tényleges elkövetőt.

Az eljárások gyorsítása és egyszerűsítése egy ponton túl nem működőképes: ugyanis minden egyes egyszerűsítő és gyorsító rendelkezésnek először önmagában, majd összhatásában is az eljárások tisztességességének próbáját kell kiállnia.

Éppen azért, mert a jogállam büntető hatalma nem korlátlan.

⁵⁴ HACK Péter: Az igazságszolgáltatás kudarcai. In: A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete (szerk.: FENYVESI Csaba) Magyar Büntetőjogi Társaság, Budapest-Debrecen-Pécs, 2011, 35. o.

⁵⁵ HACK Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége. Magyar Közlöny-, Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 49. o.

IV. A doktori értekezés témájában megjelent publikációk

HORVÁTH Georgina: A bizonyítási eszközök és cselekmények. In: FINSZTER Géza – ERDEI Árpád – HACK Péter – HOLÉ Katalin – HORVÁTH Georgina – IGNÁCZ György – KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara – SZOMORA Zsolt – ÜVEGES Eszter: Büntetőeljárás jog I. (szerk.: HACK Péter), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2024, 257-293. o.

HORVÁTH Georgina: A bizonyítás alapfogalmai és elvei. In: FINSZTER Géza – ERDEI Árpád – HACK Péter – HOLÉ Katalin – HORVÁTH Georgina – IGNÁCZ György – KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara – SZOMORA Zsolt – ÜVEGES Eszter: Büntetőeljárás jog I. (szerk.: HACK Péter), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2024, 233-255. o.

HORVÁTH, Georgina: Relative procedural errors. In: *ELTE Law Journal*, 2020, 83-92. o.

HACK Péter – HORVÁTH Georgina: A büntetőeljárásról szóló új törvényről. In: *Jogtudományi Közlöny* 2018/6. sz., 296-303. o.

HORVÁTH Georgina: A relatív eljárási szabálysértések. In: MENYHÁRD Attila – VARGA István (szerk.): 350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara: a jubileumi éve konferenciasorozatának tanulmányai I-II. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018, 543-556. o.

HORVÁTH Georgina: A beismerő vallomás múltja és jelene. In: *Jogi Tanulmányok* 2018, 121-132. o.

HORVÁTH Georgina: Személyiségi jogsértések a büntetőeljárásban. In: GÖRÖG Márta – MENYHÁRD Attila – KOLTAY András (szerk.): A személyiség és védelme: Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017, 163-177. o.

HACK Péter – HORVÁTH Georgina: A büntetőeljárás egyszerűsítésének lehetőségei és korlátai. In: FINSZTER Géza – KŐHALMI László – VÉGH Zsuzsanna (szerk.): Egy jobb világot hátrahagyni... Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére. Pécs, 2016, 296-303. o.

HORVÁTH Georgina: A bizonyítás törvényessége – a relatív eljárási szabálysértések következményei. In: *Jogi Tanulmányok* 2016/1., 127-138. o.

HORVÁTH Georgina: A bizonyítási tilalmak. In: *Belügyi Szemle* 2016/3. sz., 44-63. o. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.3.3>

HORVÁTH Georgina: Tilalmak és szabadság a büntető bizonyításra vetítve. In: *Bibó Jogi és Politikatudományi Szemle*, 2015, 137-138. o.

HORVÁTH Georgina: A poligráf a büntetőeljárás rendszerében. In: HACK Péter – KIRÁLY Eszter – KORINEK László – PATYI András (szerk.): Gályapadból laboratóriumot: Tanulmányok Finszter Géza professzor tiszteletére. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015, 271-279. o.

Felhasznált irodalom

ANGYAL Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I. kötet, Atheanum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1915

BALOGH Jenő – EDVI ILLÉS Károly – VARGHA Ferencz: A Bünvádi Perrendtartás Magyarázata. I. kötet. Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest, 1898

BALOGH Jenő: Magyar bünvádi eljárási jog I. Általános Tanok. Grill Károly Cs. És Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest, 1901

BÁRD Károly: Az út az igazsághoz – büntetőeljárás törvényünk a jogállami elvek tükrében. In: *Belügyi Szemle* 2019/3. sz., 5-17. o. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.1>

BARTKÓ Róbert: Searching for truth – A historical analysis of the Hungarian Criminal Procedure. In: *Jog-Állam-Politika* 2024/3. sz., 61-72. o. DOI: <https://doi.org/10.58528/JAP.2024.16-3.61>

BÉKÉS Ádám: Az anyagi igazság keresése, az alaki igazság megtalálása. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): 250 éves a Dei delitti e delle pene: tanulmányok Cesare Beccariáról. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015, 103-111. o.

BELOVICS Ervin – ERDEI Árpád (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata. HVG-ORAC, Budapest, 2018

BENCZE Mátyás: A bizonyítékok értékelésének összehasonlító vizsgálata a tisztességes eljárás szempontjából. In: BADÓ Attila (szerk.): A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító tanulmányok. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011, 218-235. o.

BÓCZ Endre: A büntetőeljárásbeli bizonyítás néhány szemléleti és elméleti kérdése. In: *Magyar Jog* 2008/2. sz., 77-81. o.

CSÁK Zsolt – CZEBE András: Jogértelmezési kérdések az ötéve újragondolt büntetőeljárás kódex tükrében. In: *Közjogi Szemle* 2023/3. sz., 25-31. o.

CSÁK Zsolt: Ítélet vádlott nélkül. A terhelt távollétében folytatott büntetőeljárás tapasztalatai. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2019

ELEK Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008

ERDEI Árpád: Az igazságon alapuló büntető ítélet ideálja és a valóság. In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2014, 75-85. o.

ERDEI Árpád: Újítások, találmányok, felfedezések a büntetőeljárás bizonyításban. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 5-21. o. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.3.1>

FANTOLY Zsanett: A terhelti figyelmeztetések rendszere a magyar és az amerikai büntetőeljárásban. In: MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter (szerk.): Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 161-168. o.

FANTOLY Zsanett: Rendészet és büntetőeljárás az emberi jogok, az alapjogok és az alkotmányos jogok viszonyrendszerében. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 22-39. o. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.3.2>

- FINKEY Ferenc: A magyar büntető perjog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916
- FINKEY Ferenc: Az anyagi igazság és téves jelszavak a büntetőeljárásban. Magyar Jogi Szemle, Budapest, 1927
- FINSZTER Géza – ERDEI Árpád – HACK Péter – HOLÉ Katalin – HORVÁTH Georgina – IGNÁCZ György – KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara – SZOMORA Zsolt – ÜVEGES Eszter: Büntetőeljárás jog I. (szerk.: HACK Péter), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2024
- FINSZTER Géza – KORINEK László: Az eltűnt gyanú nyomában. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 104-122. o. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.3.8>
- GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. In: *Kriminológiai Tanulmányok* 2010/47., 72-86. o.
- HACK Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége. Magyar Közlöny-, Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008
- HACK Péter: Az igazságszolgáltatás kudarcai. In: A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete (szerk.: Fenyvesi Csaba) Magyar Büntetőjogi Társaság, Budapest-Debrecen-Pécs, 2011, 35-46. o.
- KIRÁLY Tibor: A védelem és a védő a büntetőügyekben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962
- POLT Péter (főszerk.): Jogtár Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi törvényhez. Wolters Kluwer
- SOMOGYI Gábor: A bírói igazságkeresés útjai. Az objektív valóság és a processzuális igazság kibékítése. In: MOLNÁR Gábor Miklós – KOLTAY András (szerk.): Bonus Iudex. Ünnepi Kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából. Pázmány Press, Budapest, 2018, 335-351. o.
- TÓTH Mihály: Néhány megjegyzés az új büntetőeljárás törvényhez. In: *Belügyi Szemle* 2018/3. sz., 55-71. o. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.3.4>